

02.07.2025

Fundusze Europejskie

Wykorzystanie socjometrii i badanie ról zespołowych w pracy nauczyciela

dr Liliana Kołodziejczak

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Klasa szkolna jako grupa społeczna

- mała grupa społeczna podlegająca dynamice grupowej;
- metamorfoza klasy jako grupy społecznej (od grupy formalnej do nieformalnej);
- właściwości małej grupy: role przypisane w zależności od statusu jednostki, normy i reguły, cele, stopnie spójności, struktura i interakcje.

Specyficzne cechy klasy szkolnej

- Przydział uczniów do klasy jest niedobrowolny, a cele realizowane przez klasę i osoby pracujące w szkole pochodzą z zewnątrz.
- Klasa, jako część struktury szkolnej, ma narzucone normy szkoły (np. statut szkoły, regulamin postępowania, itp.). Natomiast w klasie tworzą się również normy spontaniczne.
- W wyniku sporej liczebności klasy, w jej strukturze tworzą się mniejsze grupy, które są ułatwieniem dla procesów komunikacyjnych.

A. Janowski

Normy klasy szkolnej

- Uczniowie wypracowują własne normy; zachowania są regulowane przez aktywność uczestników w różnych sytuacjach.
- Właściwości małej grupy: role przypisane w zależności od statusu jednostki, normy i reguły, cele, stopnie spójności, struktura i interakcje.
- Normy klasowe są rzadko zwerbalizowane, ale wyraźnie uświadomione.
- Uczniowie mają świadomość, jak należy się zachowywać, aby uzyskać aprobatę kolegów lub jak uniknąć dezaprobaty.
- Uczniowie, którzy nie przestrzegają norm klasowych zostają wykluczeni.

Relacje panujące w klasie

- dominacja,
- podporządkowanie,
- wzajemna zależność,
- sympatia,
- antypatia,
- przewodzenie i zwolennictwo.

Struktura klasy

- Każdy uczeń zajmuje określoną pozycję w klasie (pozycja jest zależna od wielu czynników);
- Zajmowane przez uczniów pozycje, pozostają ze sobą w pewnych relacjach/stosunkach i jednocześnie tworzą strukturę klasy;
- Każda struktura jest hierarchiczna, co oznacza, że w klasie znajdują się dzieci mające zarówno wysokie, jak i niskie pozycje.

Struktura klasy

spójność grupy – przywództwo – miejsce w zespole

- Gwiazdy socjometryczne;
- Osoby odrzucone;
- Osoby izolowane;
- Pary;
- Paczki;
- Kliki;
- Łańcuchy.

Role w klasie szkolnej

- Przywódca/przewodniczący – uczniowie nastawieni na kierowanie oraz egzekwowanie;
- Wykonawca/specjalista/podwładny – uczniowie skoncentrowani na wykonywaniu obowiązków;
- Uczestnik zabaw/błazen klasowy/wodzirej/partner w zabawie – uczniowie, dla których istotna jest rozrywka;
- Kolega/przyjaciel/opiekun – uczniowie, dla których ważne są relacje;
- Lizus/donosiciel/leń/inne – role karne.

Dlaczego warto poznawać uczniów?

Socjometria

Metoda badawcza w socjologii i psychologii społecznej wprowadzona przez J. L. Moreno, mająca na celu poznanie uwarunkowań, istoty i przemian nieformalnych relacji w grupach rówieśniczych
(T. Pilch, Z. Bauman)

Techniki socjometryczne

- Klasyczna technika socjometryczna Moreno;
- Technika „Zgadnij kto?”;
- Plebiscyt życzliwości i niechęci.

Konstruowanie testu socjometrycznego Moreno

- Ułożenie pytań, w których znajdą się wybory pozytywne i negatywne;
- Określenie ilu wyborów można dokonać;
- Skonstruowanie tabeli socjometrycznej, w której zamieścimy wskazania pozytywne (+) i negatywne (-);
- Wykreślenie socjogramu nieuporządkowanego;
- Analiza socjogramu.

Przebieg testu socjometrycznego

- ***Bardzo ważna informacja – test socjometryczny przeprowadza się przy 100% frekwencji uczniów;***
- Wprowadzenie: informujemy uczniów o ogólnym celu badania. Zapewniamy o anonimowości.
- Rozdanie kart. Należy je podpisać i uzupełnić zgodnie w poleceniem.
- Podanie informacji ilu wyborów można dokonać.
- Wyjaśnianie niejasności na bieżąco.
- Uczniowie dokonują wyborów.
- Staramy się w swoich zapiskach ujednolicić oznaczenia dla większej przejrzystości. Np. chłopcy dziewczynki

Przykładowe pytania testu socjometrycznego Moreno

- Kogo z klasy najchętniej zaprosiłbyś/abyś na urodziny?
- Kogo z klasy najmniej chętnie zaprosiłbyś/abyś na urodziny?
- Z kim z klasy najchętniej przygotowałbyś/abyś projekt szkolny?
- Z kim z klasy najmniej chętnie przygotowałbyś/abyś projekt szkolny?
- Komu z klasy najchętniej powierzyłbyś/abyś swoją tajemnicę?
- Komu z klasy najmniej chętnie powierzyłbyś/abyś swoją tajemnicę?

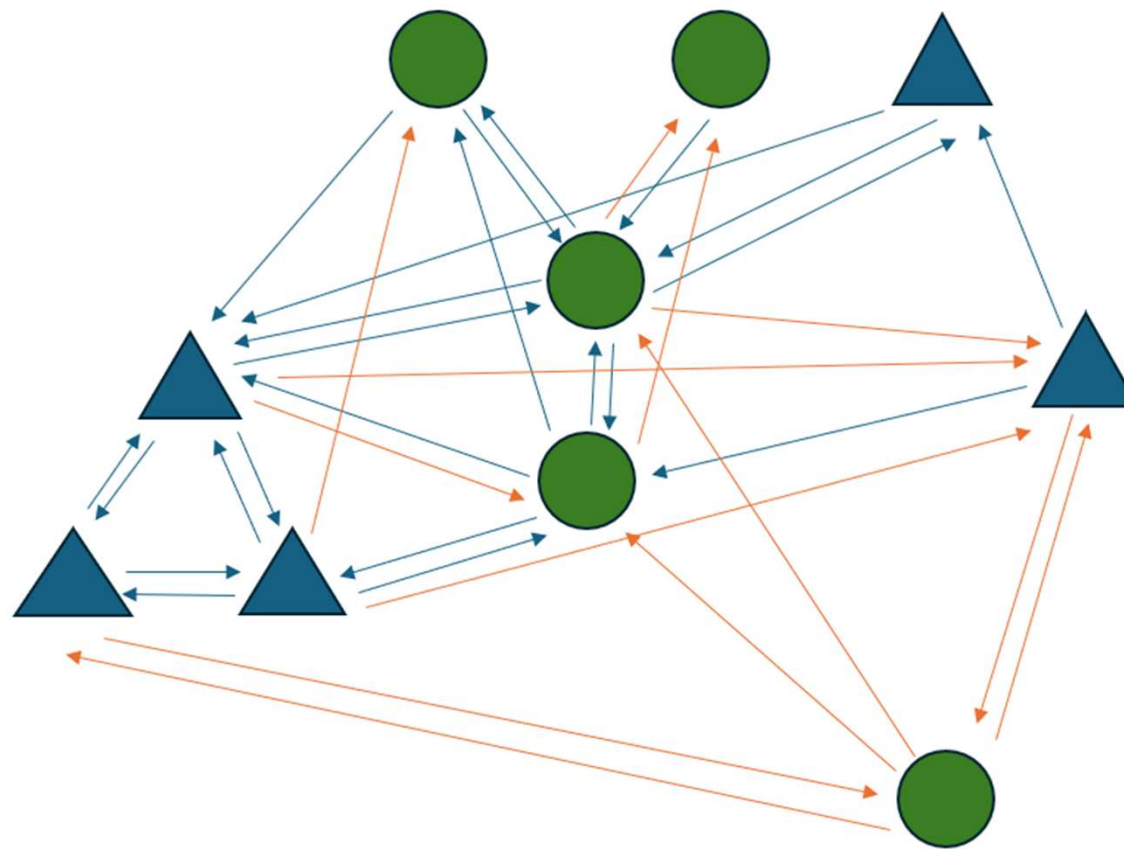
Tabela socjometryczna

- W tabelę socjometryczną wpisujemy wybory uczniów (pozytywne i negatywne);
- Analiza tabeli pozwala uzyskać następujące informacje:
 - 1) Kto kogo wybrał i odrzucił;
 - 2) Kto został wybrany, przez kogo, przez ile osób w klasie;
 - 3) Jaki rodzaj wyborów przeważa.

Wzór tabeli socjometrycznej

Osoby wybierane - >	1	2	3	4	5
Osoby wybierające					
1. Imię i nazwisko			1	1	2
2. Imię i nazwisko	2		2	2	
3. Imię i nazwisko	2			2	1
4. Imię i nazwisko	2		1		1
5. Imię i nazwisko	2		1	1	
Ilość wyborów „+”	0	0	3	2	2
Ilość wyborów „-”	4	0	1	2	1
Ogółem					

Socjogram graficzny nieuporządkowany

Analiza socjogramu

- Gwiazda socjometryczna pozytywna;
- Gwiazda socjometryczna negatywna;
- Osoba odrzucona;
- Osoba izolowana;
- Para;
- Paczka;
- Klika;
- Łańcuch.

Technika „Zgadnij kto”?

- Technika polegająca na wypisywaniu przez uczniów danej klasy nazwisk kolegów, których zachowanie najlepiej koresponduje z opisem.
- Wybór nie jest związany z poczuciem sympatii czy antypatii, a bardziej z ogólnym rozeznaniem co dzieje się w klasie.
- Dotyczy opinii społecznej.
- „odbicie struktury grupy w świadomości członków” (Pilkiewicz).

Przykładowy kwestionariusz

1. Ma najwięcej energii do działania
2. Jest najbardziej koleżeński
3. Jest najbardziej niezależny
4. Dotrzymuje obietnicy
5. Jest najbardziej nieprzyjemny
6. Jest największym egoistą
7. Najlepiej umie współpracować
8. Jest najbardziej zdyscyplinowany
9. Ma „mocne nerwy”
10. Cieszy się największym autorytetem i uznaniem w grupie
11. Jest najbardziej lubiany
12. Stawia sobie wysokie wymagania
13. Ma najwięcej optymizmu
14. Jest najbardziej zarozumiały
15. Jest najmniej lubiany w klasie.....

Plebiscyt życzliwości i niechęci (J. Korczak)

- Uczeń określa swój stosunek do pozostałych osób w klasie poprzez następującą skalę:
- ++ bardzo lubię; + raczej lubię; 0 jest mi obojętny; - raczej nie lubię; -- nie lubię

Przykładowe zestawienie danych (Łobocki)

Tabela 8. Zbiorcze zestawienie otrzymanych danych za pomocą plebiscytu życzliwości i niechęci

Lp.	Nazwisko i imię	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Ostrowska Ewa		---	+	---	++	-	+	-	+	+
2	Szpunar Joanna	++		++	++	+	---	+	+	++	-
3	Banasiewicz Małgorzata	+	---		+	++	---	+	+	+	+
4	Wilińska Irena	+	-	+		+	---	+	+	-	+
5	Małecka Urszula	+	+	0	+		-	0	-	+	+
6	Kimecki Jerzy	-	+	-	++	++		-	+	++	0
7	Karbowicz Bogdan	+	+	++	++	++	-		-	---	-
8	Orłowski Jan	+	+	++	+	+	+	0		+	---
9	Malinowski Zbigniew	+	+	++	+	+	-	+	0		++
10	Tarłowski Wiesław	+	+	++	+	+	-	+	-	-	
Liczba otrzymanych ocen przez ++		1	-	5	3	4	-	-	-	2	1
poszczególnych +		7	6	2	5	5	1	6	4	4	4
uczniów 0		-	-	1	-	-	-	2	1	-	1
		1	1	1	-	-	4	1	4	2	2
		-	2	-	1	-	4	-	-	1	1

Korzyści płynące z wykorzystania socjometrii w klasie szkolnej

- Badanie jest krótkie, co ułatwia przeprowadzenie w klasie szkolnej;
- Łatwość udzielania odpowiedzi przez uczniów;
- Bogate źródło wiedzy o badanej grupie;
- Możliwość śledzenia rozwoju grupy;
- Możliwość powtarzania badania w celu monitorowania zmian oraz dokonywania ewaluacji;
- Wykorzystanie wyników w celu planowania i modyfikowania planu wychowawczego.

WARSZTAT NR 1

Warsztat polegający na opracowaniu badania socjometrycznego klasyczną techniką socjometryczną Moreno.

Każda z grup otrzymuje kartkę z nazwiskami uczniów (nazwiska są wymyślane), na których uczniowie wskazywali kolegów w badaniu socjometrycznym.

Pytania brzmiały:

- 1) Kogo z klasy najchętniej zaprosiłbyś/-abyś na swoje urodziny? Wybierz maksymalnie trzy osoby;
- 2) Kogo z klasy nie chciałbyś/-abyś zaprosić na swoje urodziny? Wybierz maksymalnie trzy osoby).

Zadaniem jest naniesienie odpowiedzi uczniów do tabeli socjometrycznej, a następnie wykonanie socjogramu graficznego oraz zinterpretowanie wyników.

WARSZTAT NR 2

Warsztat polegający na opracowaniu badania socjometrycznego techniką „Zgadnij kto?”.

Każda z grup otrzymuje kartę odpowiedzi uczniów na zadane w kwestionariuszu pytania. Zadaniem uczestników szkolenia jest naniesienie odpowiedzi uczniów do tabeli socjometrycznej oraz zinterpretowanie wyników.

WARSZTAT NR 3

Warsztat polegający na opracowaniu badania socjometrycznego techniką „Plebiscyt życzliwości i niechęci”.

Każda z grup otrzymuje kartę odpowiedzi uczniów. Zadaniem uczestników szkolenia jest naniesienie odpowiedzi uczniów do tabeli socjometrycznej, wykonanie socjogramu graficznego oraz zinterpretowanie wyników.

Dyskusja

Dziękuję za udział w szkoleniu

Fundusze Europejskie

dr Liliana Kołodziejczak

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

